

METHODOLOGICAL FRAMEWORK FOR RESEARCH ON HIGHER GEOGRAPHICAL EDUCATION IN UKRAINE UNDER WAR CHALLENGES AND EDUCATIONAL TRANSFORMATIONS

Oleksii ZAKHAROV

Kherson State University, Kherson, Ukraine

ozaharov@ksu.ks.ua

<https://orcid.org/0000-0002-8430-8656>

Abstract

The article examines the methodological foundations of studying higher geographical education in Ukraine under the conditions of war and educational transformations. The need to develop a comprehensive methodological basis for analysing spatial and content aspects of geographical education is substantiated. The main factors influencing long-term changes in its spatial structure, content, and trends in the training of specialists are identified: internal displacement of the population, relocation of universities, modernisation of the higher education network, and renewal of educational programs amid full-scale aggression and reforms. A multi-level and dynamic methodological scheme for researching higher geographical education has been developed. It takes into account wartime contexts at all research stages, institutional transformations, ethical aspects, and limited access to statistical data. The combination of general scientific and specific methods – comparative geography, cartography, SWOT analysis, mathematical-statistical and geoinformation approaches, and sociological surveys – is substantiated. This methodological toolkit makes it possible to identify spatial patterns, features, and internal and external interrelations within the system of higher geographical education. Spatial factors such as location, accessibility, and regional disparities significantly influence the organisation, accessibility, and quality of geographical education. The study emphasises the interdisciplinary nature of this research and the necessity of integrating a spatial approach to develop effective strategies for restoring and modernising the educational network in the post-war period. The proposed methodology can be used for further empirical studies and to justify management decisions in the field of higher geographical education in Ukraine.

Key words: higher education, geographic education, spatial analysis, Russian-Ukrainian war, internal displacement of population.

First received: 05-09-2025

Accepted: 16-12-2025

Published: 18-12-2025

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2025.94.7>

License: Creative Commons Attribution CC BY 4.0

ISSN: 2413-7154 (print), 2413-7553 (online)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИЩОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ У ВИКЛИКАХ ВІЙНИ ТА ОСВІТНІХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Олексій ЗАХАРОВ

Херсонський державний університет, Херсон, Україна

ozaharov@ksu.ks.ua

<https://orcid.org/0000-0002-8430-8656>

Анотація

У статті розглядаються методологічні засади дослідження вищої географічної освіти в Україні в умовах війни, соціальних зрушень та освітніх трансформацій. Обґрунтовано потребу створення цілісної методологічної основи для аналізу просторових і змістових аспектів географічної освіти як динамічної системи, що реагує на суспільні виклики. Визначено, що ключовими чинниками довгострокових змін у просторовій структурі, змісті підготовки фахівців і розвитку освітнього середовища стали масове внутрішнє переміщення населення, релокація університетів, модернізація мережі закладів вищої освіти та оновлення освітніх програм унаслідок повномасштабної збройної агресії проти України та реформування освітньої галузі. Сформовано багаторівневу, гнучку методологічну схему дослідження, що враховує контексти воєнного часу на всіх етапах – від постановки завдань до формулювання висновків, а також етичні аспекти, обмежений доступ до даних і динаміку змін в освітніх інституціях. Обґрунтовано доцільність поєднання загальнонаукових і конкретно-наукових методів: порівняльно-географічного, картографічного, SWOT-аналізу, математично-статистичних, геоінформаційних і соціологічних. Такий підхід дозволяє виявити просторові закономірності, взаємозв'язки й особливості функціонування системи вищої географічної освіти. Наголошено, що просторові фактори – розташування, доступність, регіональні диспропорції – визначально впливають на організацію, якість і рівень доступу до географічної освіти. Дослідження є міждисциплінарним і вимагає інтеграції просторового підходу для створення стратегій відновлення та розвитку освітньої мережі у післявоєнний період. Запропонована методологія може бути використана для подальших емпіричних досліджень і прийняття управлінських рішень у сфері вищої географічної освіти України.

Ключові слова: вища освіта, географічна освіта, просторовий аналіз, російсько-українська війна, внутрішнє переміщення населення

Рукопис вперше отримано: 05-09-2025

Прийнято до друку: 16-12-2025

Опубліковано: 18-12-2025

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2025.94.7>

Ліцензія: Creative Commons Attribution CC BY 4.0

ISSN: 2413-7154 (друкована версія), 2413-7553 (електронна версія)

Постановка проблеми

Сучасні соціально-економічні та геополітичні виклики, зокрема повномасштабна російська збройна агресія проти України, спричинили потужні трансформації не лише в системі безпеки та економіки, а й у сфері вищої освіти (Bataeva & von Löwis, 2025). Серед чинників, що суттєво змінюють просторову організацію освітніх процесів, доступ до ресурсів та регіональну структуру вищої освіти — масове біженство і нові регіональні демографічні патерни України внаслідок внутрішнього переміщення значної частини населення (Malchykova & Pylypenko, 2023), релокація і внутрішні трансформації університетів у відповідь на кризу воєнного часу (Spivakovsky et al., 2025), інтеграція тимчасово переміщених здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників у нові просторові й освітні контексти (Nikolaev & Shemelinets, 2023). Так, за даними офіційного сайту Міжнародної організації з міграцій, біженцями з України вважаються 5,6 млн осіб, а внутрішньо переміщеними особами — 3,8 млн (International Organization for Migration, n.d.). Водночас, українська система вищої освіти за останнє десятиріччя пройшла через дві хвили переміщення закладів вищої освіти: 2014 та 2022 років. За цей час в межах країни були переміщені заклади вищої освіти з чотирьох областей та АР Крим (Finikov et al., 2025). Додатковим викликом освітніх реформ в Україні, що мають просторові виміри, є триваюча модернізація мережі закладів вищої освіти (Рахункова палата, 2025). Реорганізація та об'єднання ЗВО є частиною комплексної політики модернізації, яка передбачає системне оновлення освітнього ландшафту України, включаючи структурні зміни в мережі освітніх установ. Поряд із світовими трендами в сфері географічної освіти (Injeong & Hong, 2018), в Україні виклики війни і відбудови України суттєво змінюють зміст освітніх програм (Стратегія розвитку вищої освіти України на 2022-2032 роки), зокрема в сфері вищої географічної освіти. Зазначені вище чинники призводять як до довгострокових (а інколи і незворотних) змін у просторовій структурі і змісті освіти, так і визначають нові тренди підготовки фахівців географічних спеціальностей в Україні. Відтак, актуальним є оновлення наукового бачення методологічних засад дослідження вищої географічної освіти, які допоможуть виявити нові просторові і змістові тенденції її розвитку в Україні.

Аналіз останніх досліджень

У доробку українських науковців існують як фундаментальні праці (Nemets, 2014), які розглядають вищу освіту як частину освітнього простору регіонів, так і прикладні дослідження (Artyukhova et al., 2025), які показують вплив розташування ЗВО на інші аспекти його функціонування (кількість контингенту, обсяг фінансування та ін.). Окремі дослідження (Zatserkivna, 2021) аналізують просторовий вплив університетів через концепцію «позиціонування закладів вищої освіти», яка показує, як зусилля, спрямовані

на формування у свідомості цільових споживачів позиції освітнього закладу, виділяють його серед конкурентів і формують у споживачів високу цінність закладу.

Зарубіжні дослідження переважно аналізують вищу освіту як ключовий компонент регіонального освітнього простору, визнаючи, що просторова організація та інституційні характеристики ЗВО впливають на їхню функціональну динаміку та ширші суспільні ролі. Фундаментальні дослідження різних періодів (Naas, 1970; Brint & Clotfelter, 2016) підкреслюють інтегративну роль ЗВО у рамках регіонального розвитку як інституцій, які формують соціальну мобільність, економічний розвиток та регіональну стабільність. Університети визнаються і аналізуються не лише як центри виробництва знань, але й як катализатори інновацій та розвитку робочої сили (Jang, 2020). Наприклад, звіт Laderman et al. (2022) надає всебічний огляд того, як штати США підходять до базового фінансування державних коледжів та університетів, і показує, що географічне розташування та тип установи (наприклад, міська чи сільська переважно місцевість, дослідницька чи навчальна спрямованість закладів) суттєво впливають на фінансування, рівень випуску та зайнятість випускників.

Окремі роботи (Liu, 2015) розширюють розуміння просторових факторів географічної стратифікації і збереження постійної нерівності у доступі до вищої освіти. У більш пізніх дослідженнях (Bellwether Education Partners..., 2024) показано, як характеристики установи та географічний контекст формує ширшу системну нерівність вищої освіти та підкреслюється важливість врахування розташування ЗВО у визначенні фінансового стану установи. Нами також вже досліджувався вплив просторової диференціації вищої освіти на зміст освітніх програм з підготовки вчителів географії (Malchykova et al., 2022).

Однак, в наведених дослідженнях акцентується передусім увага на аналітичних результатах, проте в них не знаходимо комплексного представлення методологічних підходів дослідження просторової організації систем вищої географічної освіти. Саме тому, метою роботи стало формування методологічних засад дослідження вищої географічної освіти на національному рівні у просторовому і змістовному контекстах, зокрема з урахуванням наступних дослідницьких питань:

- Які методичні підходи дозволяють концептуалізувати університети як частину ширшого освітнього та соціального ландшафту регіону?
- Які виявити географічні фактори впливають на розвиток і просторову організацію вищої географічної освіти?
- Як виклики воєнного часу і освітні реформи впливають на методологію дослідження просторової організації вищої географічної освіти?

Виклад основного матеріалу

Дослідження просторової організації вищої освіти, як і будь-яке інше географічне дослідження, має певну структуру і дизайн, що спрямовані на досягнення поставлених

цілей та завдань. Приклади вузькоспеціалізованих досліджень просторових контекстів вищої географічної освіти останніх років в Україні відсутні, а у зарубіжному досвіді — поодинокі. Так, для аналізу просторової структури вищої освіти в галузі географічних наук у Китаї (Zhao et al., 2020) було використано дані географічних коледжів та університетів 2007, 2011 та 2016 років, а також загальну чисельність населення та ВРП кожного регіону у цих роках. Аналіз здійснювався із застосуванням інструментарію ArcGIS 10.3 та таких показників, як коефіцієнт екстремумів, дискретний коефіцієнт, індекс географічної концентрації та пов'язаних методів аналізу. Це дослідження показало, що існуючий розрив у масштабі міжпровінційного розвитку географічних спеціальностей в сфері вищої освіти у Китаї поступово збільшується, але дисбаланс розподілу навчальних закладів поступово зменшується. Запропонована методологія дозволяє визначити, що просторова структура вищої географічної освіти формується поєднанням топографії, населення, економіки та політики.

Таким чином, хоча наявні дослідження демонструють потенціал окремих методичних підходів до вивчення просторової організації вищої освіти, вони обмежено можуть бути застосовані в українському науковому дискурсі, що поєднують просторовий, змістовний та кризовий (зокрема воєнний) контексти функціонування вищої географічної освіти.

Це зумовлює необхідність розробки власної методологічної рамки, яка дозволить комплексно дослідити просторову організацію географічної освіти в Україні, враховуючи сучасні виклики, зокрема війну, цифровізацію та регіональні диспропорції. Варто зазначити, що такий методологічний підхід перш за все має характеризуватись цілісністю, поєднуючи теоретичні (визначення термінологічного апарату дослідження, рівнів аналізу, просторових меж та ін.) та емпіричні (збір даних, просторовий та змістовний аналіз) складові. Детальний опис цих складових здійснено в межах окремих етапів, з яких складається дослідження (рис. 1).

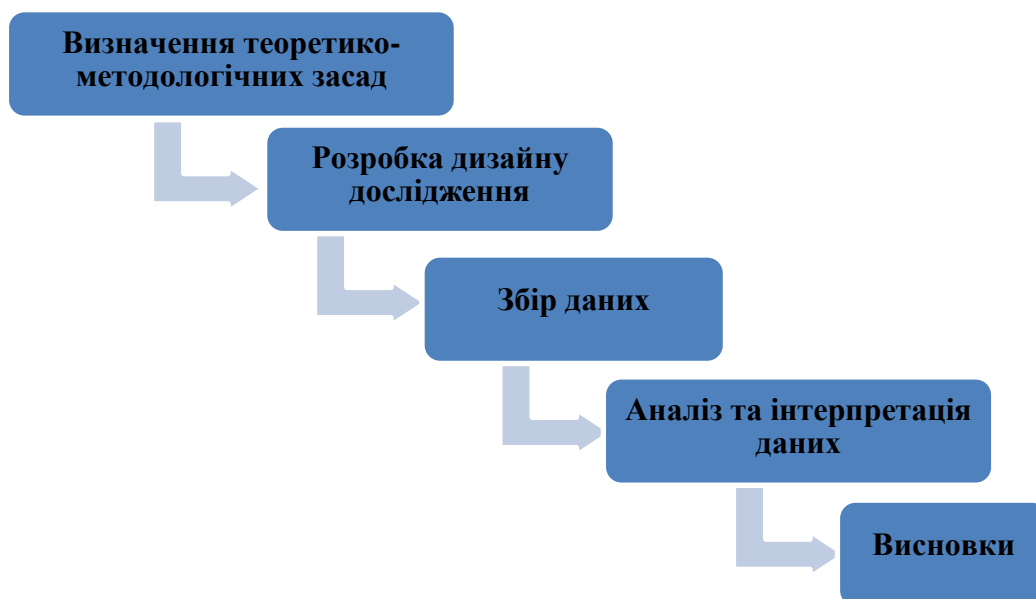

Рисунок 1. Структура дослідження вищої географічної освіти.

Кожен етап має різні завдання, які слугують пререквізитами для вирішення завдань наступного етапу та одночасно наближають до досягнення загальної мети дослідження. Щоб розв'язати завдання кожного етапу використовуються як загальнонаукові, так і конкретнонаукові методи і підходи. При цьому, варто зазначити, що чіткої кореляції між методом та етапом дослідження не існує. Майже всі методичні підходи використовуються наскрізно, що свідчить про універсальність методів та комплексність кожного етапу.

Методологічна структура дослідження є багаторівневою та динамічною, що дозволяє гнучко адаптуватися до змінних умов дослідницького середовища. Подібний підхід був апробований під час досліджень, що висвітлювали просторові аспекти підготовки окремих фахівців у ЗВО (Zakharov, 2024), а також під час аналізу змістовної складової вищої географічної освіти (Malchykova et al., 2022). Однак, урахування воєнного контексту вимагає переосмислення традиційних підходів і впровадження нових методологічних рішень, що відображає табл. 1.

Таблиця 1. Адаптація методологічної схеми дослідження вищої географічної освіти України з урахуванням контекстів воєнного часу.

Етап дослідження	Базовий зміст	Адаптація з урахуванням викликів війни
Визначення методологічних засад	Визначення теоретичних рамок, ключових понять, рівнів аналізу	Включення понять «освіта в умовах кризи», «переміщені ЗВО», «цифрові освітні простори»
Розробка дизайну дослідження	Тип дослідження, об'єкт і предмет, часові межі, логіка дослідження	Включення воєнного періоду як окремого блоку, врахування динамічних змін у ЗВО, етичні аспекти
Збір даних	Контент-аналіз, статистичні матеріали відкритих баз даних, опитування	Альтернативні джерела (звіти МОН, інтерв'ю), геодані про переміщення, обмежений доступ до статистики
Аналіз та інтерпретація даних	Загально-і конкретнонаукові методи, в тому числі порівняльно-географічний, картографічний, кластерний, SWOT, кореляційний аналіз	Картографування змін, аналіз мобільності, оцінка адаптаційних стратегій ЗВО
Формулювання висновків	Виявлення закономірностей, тенденцій, просторових моделей Узагальнення результатів, рекомендації	Аналіз нових освітніх центрів, нерівномірності доступу, змістовних трансформацій. Стратегії відновлення, планування мережі ЗВО з урахуванням безпеки, мобільності, цифровізації

*Складено автором на основі (Nemets et al., 2014; Topchiiev et al., 2020)

На етапі визначення теоретико-методологічних засад формується теоретична основа дослідження і визначається його методологічна спрямованість. Зокрема, визначаються такі ключові поняття, як «освітній простір», «географічна освіта», «просторова організація». Доцільно визначити методологічні підходи, які дозволяють розглядати університети не лише як освітні заклади, а як інтегративні елементи регіонального розвитку. На цьому етапі також важливо здійснити аналіз історії формування просторової мережі вищої географічної освіти і визначити коло сучасних викликів і контекстів її розвитку (наприклад, системний, просторово-структурний, інституційний). Варто зазначити, що ці аспекти можуть впливати на розвиток мережі закладів як відокремлено, так і в поєднанні один з одним (рис. 2). Так, системний аспект полягає у тому, що жоден заклад освіти не існує відокремлено, а функціонує як складова системи вищої освіти регіону, яка в свою чергу є частиною загальнодержавної системи освіти. Відповідно, усі зміни, що відбуваються у системах вищого порядку, прямо чи опосередковано впливають на розвиток окремого закладу. При цьому вплив систем поєднується із впливом внутрішньоуніверситетських (інституційних) змін, що обумовлені автономією закладів вищої освіти. Останні можуть формуватися як з огляду на автономію ЗВО, так і враховуючи територіальні особливості розташування закладу (наприклад запровадження освітніх програм, що зумовлені специфікою території).

Рисунок 2. Взаємодія контекстів розвитку мережі вищої географічної освіти.

Розробка дизайну дослідження передбачає планування логіки дослідження. Визначається тип дослідження (якісне, кількісне, чи змішане), його часові рамки (наприклад, 2014-2025 рр.), просторові рівні аналізу (національний, регіональний, локальний), ключові об'єкти (ЗВО, в яких здійснюється підготовка за спеціальностями географічного профілю) та предмет дослідження (просторова організація вищої географічної освіти та її змістовні характеристики). Також формулюються дослідницькі

питання і логіка дослідження, які визначають напрями подальшого збору та аналізу даних. Ця своєрідна «архітектура» дослідницького процесу буде визначатися переважаним характером дослідження описове, аналітичне, порівняльне, експериментальне тощо.

На *етапі збору даних* застосовуються різні методи. Контент-аналіз наукових джерел і політик дозволяє виявити домінуючі теми та концепти в сфері вищої географічної освіти. Він допомагає з'ясувати, які поняття, підходи та проблеми найчастіше обговорюються в науковій літературі та нормативних документах, зрозуміти, як змінюється науковий дискурс у відповідь на виклики (війна, цифровізація, демографічні зміни)

В цьому сенсі важливими є методи аналізу і синтезу. Аналіз в межах запропонованого дослідження полягає у розкладанні об'єкту (національна система вищої освіти) на менші складові (вища освіта регіонів, окремі ЗВО) та знаходження особливостей кожного елемента. З методом аналізу тісно пов'язаний метод синтезу, що допомагає віднайти спільні риси та взаємозв'язки виокремлених частин. У випадку нашого дослідження використання подібного методу полягає в пошуку спільних стратегій формування освітніх програм в межах одного адміністративного чи суспільно-географічного регіону, наявності чи відсутності підготовки фахівців за певною спеціальністю в межах окремого ЗВО чи регіону.

Збір даних в системі вищої освіти безпосередньо пов'язаний із використанням статистичних даних з відкритих джерел, перш за все з Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО), яка є ключовим джерелом для збору офіційної статистичної інформації у сфері вищої освіти України. У контексті дослідження вищої географічної освіти, використання даних з ЄДЕБО дозволяє отримати кількісні показники загальної кількості здобувачів за окремими освітніми програмами і спеціальностями, рівнями вищої освіти, формами навчання, а також проаналізувати ці показники у динаміці і в регіональному вимірі.

Соціологічні дослідження у вигляді структурованих/напівструктурованих інтерв'ю можуть бути доцільним і корисним методом збору даних у дослідженні вищої географічної освіти, особливо якщо воно доповнює статистичні та просторові дані. Зокрема, так можна забезпечити якісне дослідження досвіду студентів і викладачів щодо сприйняття просторової і соціально-економічної доступності географічної освіти (наприклад, транспортна логістика, безпека, економічні фактори), оцінки якості і актуальності освітніх програм, цифрових ресурсів. Опитування може надати розуміння того, як мешканці різних регіонів оцінюють роль ЗВО у розвитку своїх громад, які освітні потреби залишаються незадоволеними, який досвід навчання в умовах окупації, переміщення, дистанційного формату навчання і загалом зрозуміти шляхи адаптації до викликів воєнного часу.

Аналіз даних є етапом, на якому за допомогою найрізноманітніших методів обробляють і інтерпретують дані, що дає змогу осмислити зібрані матеріали та виявити просторові закономірності, структурні особливості та змістовні трансформації в сфері вищої географічної освіти.

Цей етап дає змогу визначити вплив географічних та інших факторів на формування регіональних диспропорцій у доступі до географічної освіти, зміст освітніх програм, виявити освітні центри і периферії у просторовій організації вищої географічної освіти, зміни у мережі ЗВО внаслідок воєнних дій і реформ. Індукція і дедукція як методи побудови логічних висновків є наскрізними та використовуються для аналізу контингенту здобувачів, змісту освітніх програм, просторових особливостей підготовки фахівців за географічними спеціальностями. Порівняльно-географічний аналіз застосовується для зіставлення регіонів за рівнем розвитку географічної освіти і дозволяє виявити відмінності у фінансуванні, контингенті студентів, доступності освітніх послуг. Також використовується для аналізу змін у довоєнний, воєнний та постреформений періоди.

Для опрацювання статистичних матеріалів широко застосовують математичні методи обробки даних - для обчислення окремих показників, таких як показник приведеної кількості здобувачів до населення областей України, середня чисельність осіб, що навчаються у ЗВО за областями України, частка контингенту окремого ЗВО відносно загальної кількості здобувачів в країні, показник концентрації та ін. Цей же підхід варто використовувати в інших просторових масштабах (населені пункти, обласні суспільно-географічні регіони). Ці розрахунки дозволяють будувати візуалізації у вигляді графіків, діаграм тощо.

Метод класифікації та його «просторового» варіанту — регіоналізації, як методи упорядкування об'єктів за певною ознакою, використовуються для просторового аналізу ЗВО та регіонів за кількістю здобувачів вищої освіти, за наявністю освітніх програм окремих спеціальностей. Історичний метод в контексті дослідження доцільно використовувати для відстеження змін контингенту здобувачів в ЗВО та історії появи підготовки фахівців за новими освітніми програмами в межах ЗВО/регіонів.

Ключовими методами для визначення просторових закономірностей, диспропорцій та впливу реформ і війни є: картографічний аналіз, зокрема побудова картографічних моделей на основі статистичних даних; ГІС-аналіз просторового розміщення ЗВО; кластерний аналіз для типологізації регіонів за доступом до географічної освіти, демографічними та соціальними показниками. Ці методи сприяють виявленню типових моделей просторової організації вищої географічної освіти. Результати опитування використовують як додаткове джерело при порівнянні об'єктивних і суб'єктивних оцінок досліджуваних процесів.

Кореляційний аналіз використовується для виявлення зв'язків між географічними факторами (наприклад, урбанізація, транспортна доступність) і показниками функціонування ЗВО (кількість студентів, фінансування, академічна мобільність тощо). SWOT-аналіз застосовується для оцінки сильних і слабких сторін, можливостей і загроз у розвитку вищої географічної освіти в окремих регіонах і дає змогу сформулювати стратегічні рекомендації для освітньої політики.

Інтерпретація результатів, отриманих за допомогою цих методів, дозволяє не лише описати поточний стан вищої географічної освіти, але також:

- встановити, як розміщення ЗВО з освітніми програмами географічного профілю корелює з демографічними, економічними та безпековими характеристиками регіонів;
- простежити історичну динаміку змін у мережі ЗВО;
- визначити регіони з освітньою депривацією або надмірною концентрацією в сфері вищої географічної освіти;
- показати, як переміщення ЗВО, руйнування інфраструктури, зміна контингенту та цифровізація вплинули на просторову структуру освіти;
- виявити адаптаційні стратегії закладів освіти.

Фінальний етап передбачає узагальнення результатів дослідження, *формулювання висновків* щодо просторової організації та змісту вищої географічної освіти в Україні. Також можуть бути запропоновані рекомендації для освітньої політики, регіонального планування та подальших досліджень.

У контексті трансформацій, що відбуваються у сфері вищої географічної освіти України під впливом воєнних дій, цифровізації та реформ, варто також визначити напрями перспективних досліджень. На наш погляд, в числі найбільш актуальних такі:

- 1) Емпіричне картографування змін у мережі ЗВО — створення геоінформаційних моделей, які відображають переміщення, трансформацію або зникнення закладів вищої географічної освіти, що дозволить візуалізувати просторові наслідки війни та оцінити рівень освітньої доступності в різних регіонах.
- 2) Модельовання відновлення освітньої інфраструктури і сценаріїв розвитку мережі центрів вищої географічної освіти з урахуванням безпекових, демографічних та соціально-економічних факторів, що стане основою для стратегічного планування освітньої політики у післявоєнний період.
- 3) Аналіз змістових змін у географічній освіті, зокрема вивчення трансформацій освітніх програм: започаткування унікальних освітніх програм, спрямованих на підтримку і фаховий супровід процесів повоєнного відновлення, а також змістовне оновлення окремих освітніх компонентів — включення тем безпеки, стійкості, геополітики та екологічної вразливості відповідно сучасним викликам.

- 4) Моніторинг освітньої мобільності студентів і викладачів: аналіз внутрішньої та міжнародної мобільності академічної спільноти допоможе виявити нові освітні потоки, оцінити вплив переміщення на якість освіти та адаптацію ЗВО до нових національних і регіональних демографічних патернів.
- 5) Оцінка цифрової трансформації географічної освіти: дослідження впливу дистанційного навчання і цифрових освітніх ресурсів на зміст і просторову організацію, виникнення нових форм комунікацій в сфері географічної освіти.

Ці напрями відкривають широкі можливості для міждисциплінарних досліджень і сприяють формуванню стійкої, адаптивної та просторово збалансованої системи вищої географічної освіти в Україні.

Висновки

У результаті проведеного аналізу було обґрунтовано необхідність формування цілісної методологічної основи для дослідження вищої географічної освіти в Україні, яка враховує як просторові, так і змістовні аспекти її функціонування. Запропонована методологічна схема дозволяє системно досліджувати географічну освіту як складову регіонального освітнього простору, що динамічно трансформується під впливом зовнішніх викликів, зокрема війни та освітніх реформ.

Зокрема, було встановлено:

- просторові фактори (розташування, доступність, регіональні соціально-економічні диспропорції) суттєво впливають на організацію, доступ і якість географічної освіти;
- екстремальні умови воєнного часу зумовлюють необхідність адаптації дизайну дослідження, методів збору та аналізу даних, зокрема врахування переміщення ЗВО, цифровізації освітнього процесу, зміни контингенту студентів і викладачів;
- методологічна багатовимірність дослідження вищої географічної освіти вимагає міждисциплінарних підходів, а інтеграція просторового підходу в такі дослідження відкриває можливості для формування обґрунтованих стратегій відновлення та розвитку освітньої мережі в повоєнний період.

В дослідженнях вищої географічної освіти використовуються як загально-, так і конкретно-наукові методи, відповідні завданням і конкретним етапам дослідження. Ключові методи аналізу (порівняльно-географічний, картографічний, SWOT-аналіз, група математично-статистичних методів і геоінформаційний аналіз) дозволяють виявити особливості просторової організації, внутрішні і зовнішні взаємозв'язки системи вищої географічної освіти, її регіональний потенціал розвитку. Розроблена методологічна рамка може бути використана як основа для подальших емпіричних досліджень та обґрунтування прийняття рішень у сфері вищої географічної освіти в Україні.

Funding

No funding has been reported by the author.

Фінансування

Автор не повідомляв про джерела фінансування.

Conflict of interest

No potential conflict of interest was reported by the author.

Конфлікт інтересів

Автор не повідомляв про потенційний конфлікт інтересів.

References | Список використаних джерел

- Accounting Chamber. (2025). The Ministry of Education and Science changes its approach to reforming the network of higher education institutions in accordance with the recommendations of the Accounting Chamber. [In Ukrainian]. URL: <https://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=2688>
- Artyukhova, N., Vorontsova, A., Artyukhov, A., Yehorova, Y., Churikanova, O., Vasić, S., & Vasylieva, T. (2025). Concentration on the Ukrainian higher education services market: Institutional and financial dimensions. *Knowledge and Performance Management*, 9(1), 76-92. DOI: [https://doi.org/10.21511/kpm.09\(1\).2025.06](https://doi.org/10.21511/kpm.09(1).2025.06)
- Bataeva, E., & von Löwis, S. (2025). Higher education in a frontline city during the Russian-Ukrainian war and COVID-19 pandemic. In O. Lytvynov, V. Pavlikov, D. Krytskyi (Eds.), *Integrated Computer Technologies in Mechanical Engineering - 2024. ICTM 2024. Lecture Notes in Networks and Systems*, vol. 1474. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-94852-7_13
- Bellwether Education Partners. (2024). *Dollars and degrees: How are public institutions of higher education funded?* Bellwether. URL: https://bellwether.org/wp-content/uploads/2024/04/DollarsAndDegrees_1_Bellwether_April2024.pdf
- Brint, S., & Clotfelter, C. T. (2016). U.S. higher education effectiveness. *RSF: The Russell Sage Foundation Journal of the Social Sciences*, 2(1), 2-37. DOI: <https://doi.org/10.7758/RSF.2016.2.1.01>
- Finikov, T., Lyman, I., Kovachov, S., & Suchikova, Y. (2025). Relocated universities of Ukraine: Spatial-temporal mapping, trajectories, and lessons from two waves of displacement (2014–2025). *Knowledge and Performance Management*, 9(2), 142-162. DOI [https://doi.org/10.21511/kpm.09\(2\).2025.11](https://doi.org/10.21511/kpm.09(2).2025.11)
- Haas, E. B. (1970). The study of regional integration: Reflections on the joy and anguish of pretheorizing. *International Organization*, 24(4), 606-646. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0020818300017495>
- Injeong J., & Hong, J. E. (2018). Geography education, spatial thinking, and geospatial technologies: Introduction to the special issue. *International Journal of Geospatial and Environmental Research*, 5(3), 1.
- International Organization for Migration. (n.d.). Дані та ресурси. IOM Ukraine. Retrieved November 11, 2025. URL: <https://ukraine.iom.int/data-and-resources>
- Jang, A. (2020). University-community relations in urban regeneration: A study on the conflict between students and residents and the role of the university. *Journal of Asian Sociology*, 49(2), 163-191. DOI: <https://doi.org/10.21588/dns.2020.49.2.002>
- Laderman, S., McNamara, D., Prescott, B., Torres Lugo, S., & Weeden, D. (2022). *State Approaches to Base Funding for Public Colleges and Universities*. State Higher Education Executive Officers Association (SHEEO) & National Center for Higher Education

- Management Systems (NCHEMS). https://nchems.org/wp-content/uploads/SHEEO_NCHEMS_2022_StateApproaches_BaseFunding.pdf.
- Liu, Y. (2015). Geographical stratification and the role of the state in access to higher education in contemporary China. *International Journal of Educational Development*, 44, 108-117. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2015.08.003>
- Malchykova, D. S., Molikevich, R. S., Zakharov, O. O., & Borys, U. Z. (2022). Educational programs for training geography teachers: content, structure, implementation of university autonomy. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Geographical Sciences*, 17, 62-72. [In Ukrainian]. [Мальчикова, Д. С., Молікевич, Р. С., Захаров, О. О., & Борис, У. З. (2022). Освітні програми підготовки вчителів географії: зміст, структура, реалізація автономії університетів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Географічні науки*, 17, 62-72.]. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-7391/2022-17-6>
- Malchykova, D., & Pylypenko, I. (2023). War-torn territories and society: Migration processes, cases, contexts of Ukraine. *Europa XXI*, 45, 21-36. DOI: <https://doi.org/10.7163/Eu21.2023.45.6>
- Niemets, K. A., Virchenko, P. A., & Kuleshova, G. O. (2014). *The Education System of the Kharkiv Region: Socio-Geographical Aspects*. Kharkiv. [In Ukrainian]. [Немець, К. А., Вірченко, П. А., & Кулешова, Г. О. (2014). *Система освіти Харківської області: суспільно-географічний аспект*. Харків.].
- Nikolaev, E., Rii, G., & Shemelynets, I. (2023). *Higher Education in Ukraine: Changes Due to the War: Analytical Report*. Borys Grinchenko Kyiv University. [In Ukrainian]. [Николаєв, Е., Рій, Г., & Шемелинець, І. (2023). *Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт*. Київський університет імені Бориса Грінченка.].
- Spivakovsky, O., Omelchuk, S., & Malchykova, D. (2025). Crisis response strategies of universities during the ongoing war: Beyond experience and responsibilities. *Problems and Perspectives in Management*, 23(2-si), 121-135. DOI: [https://doi.org/10.21511/ppm.23\(2-si\).2025.09](https://doi.org/10.21511/ppm.23(2-si).2025.09)
- Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032: Approved by Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 286-r dated February 23, 2022. [In Ukrainian]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>
- Topchiiev, O. G., Malchykova, D. S., Pylypenko, I. O. & Yavorska, V. V. (2020). *Methodological Foundations of Geography*. Kherson: Publishing House "Helvetica". [In Ukrainian]. [Топчієв, О. Г., Мальчикова, Д. С., Пилипенко, І. О. & Яворська, В. В. (2020). *Методологічні засади географії*. Херсон: Видавництво «Гельветика»].
- Zakharov, O. O. (2024). Educational centers and regions for training professional geographers in Ukraine: spatial and temporal trends. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Geographical Sciences*, 20, 66-71. [In Ukrainian]. [Zakharov, O. O. (2024). Освітні центри і регіони підготовки професійних географів в Україні: просторові і часові тренди. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Географічні науки*, 20, 66-71.]. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-7391/2024-20-8>
- Zatserkivna, M. (2021). Features of positioning higher education institutions in the educational services market. *Digital Platform: Information Technologies in the Sociocultural Sphere*, 4(2), 134-145. [in Ukrainian]. [Зацерківна, М. (2021). Особливості позиціонування закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, 4(2), 134-145.]. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.4.2.2021.247472>
- Zhao, Q., Gao, Q., & Ran, P. (2020). *Spatial pattern analysis of Higher Geographical Education in China*. In IOP Conference Series: Materials Science and Engineering, 780(7). <https://doi.org/10.1088/1757-899X/780/7/072047>